

TÜRÜK

Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2013 Yılı:1, Sayı:1

Sayfa:198-211

ISSN: 2147-8872

SON DÖNEM OSMANLI ŞÂİRLERİNDEN DÂNİŞMENDZÂDE ŞEVKET GAVSÎ VE MUALLİM NÂCİ'YE NAZİRELERİ

Tuğba Birdal*

Özet

Nazire, bir şairin şiirine aynı vezin ve kafiyede söylenilen şiir anlamına gelir. Klasik Türk şiiri şairlerine göre bir şairin şiirini tanzir etmek, o şaire saygı duyulduğunu ve onun şiirinin, üslûbunun beğenildiğini gösterir. Klasik Türk şiirinde nazire geleneği, nazire mecmuaları oluşturacak kadar zengin bir muhtevaya sahiptir. Klasik şiirin XIV. yüzyılından son dönemine kadar bu gelenek canlı tutulmuş, şairler birbirlerinin beğendikleri şiirlerini tanzir etmişlerdir. Son dönem şairlerinden Gavsî'nin de nazireleri vardır. Gavsî'nin nazire yazdığı şairlerden biri de Muallim Nâci'dir. Gavsî, Nâci'nin "habîr, mevc mevc, müstenîr, eylerim, gözlerin, hayretde" redifli şiirlerini tanzir etmiştir. Bu tanzirler arasında iki gazel, iki terbi ve iki tahmis vardır. Bu makalede, Dânişmendzâde Şevket Gavsî'nin *Gülzâr-ı Şebâb* adlı eserinde Muallim Nâci'nin şiirlerine yazdığı altı şiir Latin harflerine aktarılmıştır. Öncelikle Şevket Gavsî ve *Gülzâr-ı Şebâb* adlı eseri hakkında bilgi verilmiş, nazire ve nazire geleneği tanıtılmış, ardından da Gavsî'nin Muallim Nâci'ye yazdığı nazireler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dânişmendzâde Şevket Gavsî, Muallim Nâci, *Gülzâr-ı Şebâb*, nazire, nazire geleneği

DÂNİŞMENDZÂDE ŞEVKET GAVSÎ FROM LAST PERIOD OTTOMAN POETS AND HIS "NAZİRE" S TO MUALLİM NACİ

Abstract

"Nazire (parallel poem)", means a poem is said in the same meter and rhyme by a poetry for a other poetry's poem. According to classical Turkish poets, writing a "nazire" to a poet's poem shows that he is respected poet and his poetry style is admired. The tradition of classical Turkish poetry has a rich context, so that there are various poem collects. From XIVth century of classical Turkish poem until the its last period this tradition kept alive, poets has been written "nazire"s each other's favorite poems. Gavsî, last period Ottoman poet, has also "nazire"s. One of the poets who wrote "nazire" is Muallim Naci. Gavsî

• Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilimdalı, Yüksek Lisans öğrencisi, tugba_brdl@hotmail.com

wrote “nazire”s to Naci’s poems in rhyme of “habîr, mevc mevc, müstenîr, eylerim, your eyes, on the amazement”. These “nazire”s are two ode, two “terbi” and two “tahmîs”. In this article, Dânişmendzade Şevket Gavsî’s six “nazire”s who wrote to Muallim Naci’s poems in *Gülzâr-ı Şebâb* transcribed to the Latin alphabet. First of all, the tradition of “nazire” is introduced, giving information about Şevket Gavsî and his *Gülzâr-ı Şebâb*, his “nazire”s that he wrote to Muallim Naci’s poems are evaluated.

Key words: Dânişmendzade Şevket Gavsî, Muallim Naci, *Gülzâr-ı Şebâb* (rose-garden of young), nazire (parallel poem), tradition

1. Giriş

Son asrın, layığıyla tanınmayan sanatkârlarından Dânişmendzâde Şevket Gavsî, 1290/1873 yılında Silistre muhafızı ve şehit Müşîr Musa Paşa’nın torunu, Mudanya kaymakamı Hasan Dâniş Bey’in oğlu olarak dünyaya gelmiş, Edirne Askerî Rüşdiyesi’ni bitirdikten sonra İstanbul’da bir süre Mülkiye Mektebi’nde eğitim görmüştür. İlk ve orta öğretimden sonra okumamış, genç yaşında Harbiye Nezâreti’ne bağlı Bâb-ı Ser-askeriyye Levâzım Dairesi Mümeyyizliği’nde memuriyete başlamıştır (İnal, 1958: 275; Özalp, 1986: 89). Gavsî, Harbiye Nezâreti’nin muhtelif dairelerinde yirmi sekiz yıl görev yapmış; fakat 1908 yılında uygulanan genel memur tasfiyesinde kadro dışı bırakılmak suretiyle emekli edilmiştir. Bundan sonra hayatını öğretmenlik mesleğiyle kazanan Gavsî, kırk iki yıl bu mesleği yapmıştır. (İnal, 1958: 275; Kaya, 2012: 312) Aynı zamanda musiki çalışmaları ile de çok meşgul olan sanatkâr, 1954 yılında vefat etmiş, Edirnekapı’da defnolunmuştur.

Dânişmendzâde Şevket Gavsî, kaynakların bazılarında sadece Gavsî Bey olarak geçer. Şiirlerinde Gavsî ismini kullanan şâirin mahlası, sürdüğü hayatla paralellik gösterir. “Gavs”, “sığınma, iltica etme” anlamlarına gelmekte olup, kendisine sığınıldığı zaman “kutb”a, “gavs” denir. Sufiler, darda kaldıkları zaman “yetiş yâ gavs, meded yâ gavs, imdâd yâ pîr” diye feryat ederler. Bu şekilde kutbun manevi himayesine iltica ederler. Çeşitli tarikatlara göre farklı kişiler bu şekilde anılmıştır (Uludağ, 2001: 144). Tasavvufta gavs, en yüksek manevi makamdır. Kutb, mazhar-ı hakikat-ı Muhammediyye ve câmi-i esmâ-i İlâhiyyedir. Yani ilâhî isimleri kendisinde toplayan, Hz. Muhammed’in hakikatine vâsıl olan kişidir. Bazılarının ifadesine göre gavs, evliya hiyerarşisinde kutbdan sonra gelir. Süleyman Cezûlî (ö. 1470), *Delâilü'l-Hayrât* adlı eserinde, Hz. Peygamber 'e atfolunan iki yüz bir isimden üçünün, bu kelime ile alâkalı olduğunu dile getirir: Gavs, Gays ve Gıyâs (Cebecioğlu, 2004; 165).

Şevket Gavsî de yaşamı boyunca elinden geldiği kadar çevresindekilere, düşkün gördüğü kimselere yardım etmiştir. Bu durumu bazı kaynaklarda gereğinden fazla cömertlik olarak ifade edilir. İbnülemin Mahmut Kemal’in bildirdiğine göre maddi imkânlarının iyi olduğu dönemlerin kıymetini bilmediğinden, hayatının son zamanlarını pek iyi geçirmeyen şâir, müsriflik derecesinde cömertliği ve düşkünlere yardımı çok sevmesiyle tanınır. Son demleri, yalnızlığın ve yoksulluğun bütün acılarını uzun beyaz sakallarının altında gizlemekle geçer (İnal, 1988: 131). Şâir, *Gülzâr-ı Şebâb*’da geçen,

El-ğıyâş el-ğıyâş Ğavsî kim

Nâr var kalb-i bî-mecâlimde (G.36/6)

beytinde, aşk ateşiyle yanan güçsüz kuvvetsiz kalbine derman isterken lirizmin doruklarına çıkar. Karamsar ve melankolik bir kişiliğe sahip olan Gavsî'nin bu durumu, eşinin genç yaşta ölümüyle de iyice artmış, şâir ölümü isteyecek kadar hayattan vazgeçmiştir. *Ğülzâr-ı Şebâb*'ın son kısmında bulunan mesnevîde, eşinin ölümünden sonra duyduğu acı ve ızdırabı, dünyada yaşamanın onun için anlamsız olduğunu, bu dünyanın ona deritten başka bir şey vermediğini şöyle dile getirir;

Şu yerde ki ben garîbim eyvâh

Dünyâ da değil midir fenâgâh

Ben gitmeliyim o yâre bî-şek

Lâzım mı bu derd-i dehri çekmek

Al cânımı ey İllâh-ı âlem

Bu hâle nasıl dayansun âdem

Mahviyyet içinde bir esîri

Hikmet ne yaşatmada dinir mi

Gerdende bu hükm-i kudretim âh

Bî-rûh da çekdirmesin Allâh

(Mes. 3-59, 60, 61, 62)

Gavsî'nin Mevlevî tarikatına intisap ettiğini şiirlerindeki ifadelerden anlamak mümkündür. O da selefleri ve çağdaşları gibi zaman zaman tasavvufu bir sığınak olarak görmüş, gönül kırıklıklarını bu yolda teselli etmeye çalışmıştır. Lâkin ondaki tasavvuf düşüncesi çok derin değildir. Şiirlerinin büyük bir kısmında rindmeşrep tavırlar sergileyen şâirin dizeleri, beşerî aşk ekseninde değerlendirilse de onun şiirlerinde tasavvufî terimlerin varlığını ve tasavvuf düşüncesini dikkate almamak doğru olmaz. İbnülemin'in naklettiği bir gazelinde Mevlevîlik ve aşk üzerine görüşlerini şu şekilde dile getirir:

Kâinâtı etmiş esrâr-ı tevellâ Mevlevî

Nâle-senc olmakda bezm-i evliyâda nây-ı aşk

Mesnevî-hân oldu tûbâ üzre murg-ı bâğ-ı huld

Vâlih-i esrâr-ı aşk oldukda Mevlânâ-yı aşk

Aşk tahsîl eylemek müşkildir ey sûret-perest

Âh [kim] bir bahr-i mevc-â -mevc imiş deryâ-yı aşk

Âşık-ı nâlişgerim firkatde Ğavsî el-ğıyâş

Vakf-ı sahrâ-yı cünûn itdi beni Leylâ-yı aşk

(İnal, 1958; 143)

“Semâ, dönmek, semâ eylemek” gibi terimlerden sıklıkla yararlanan şâir, birçok beyitte bu kelimeleri zikreder. Şâirin aşkla yanan gönlü, adeta bir Mevlevî gibi, aşkın semâsına çıkarak semâ eder.

*O mâhın havl-i hâlinde döner seyyâredir gönlüm
Semâ-yı aşka çıkmışdır semâ'ın eyliyor icrâ (G.2-4)*

Şevket Gavsî bazı kaynaklara göre orta derecede, bazı kaynaklara göre ise üstâdâne ney üfler. Aynı zamanda bazı kaynaklarda "Neyzen Şevket Gavsî" olarak yer alır (Özalp, 1986: 89, 90). Yenikapı Mevlevîhanesi Neyzenbaşısı Hilmi Dede'den ney dersleri alan Gavsî, bütün Mevlevî dergâhlarının içinde bulunduğu hafta âyinlerine neyi ile iştirak ederken, aynı zamanda peşrev ve semâiler de bestelemiştir. Eserinde ahenk unsurlarını ustalıklı kullanmasında da mûsikîşinaslığının etkisi büyüktür. Ruhi Üngör'ün *Güfteler Antolojisi*'nde bulunan, nihavent makamındaki şu şarkısı, onun musikiye ve klasik geleneğe olan kabiliyetinin adeta belgesidir:

*Vuslatınla kâm-yâb ettin beni
Bahtiyârım çünkü sevdim ben seni
Aşkına vakfeyledim cân u teni
Bahtiyârım çünkü sevdim ben seni (Üngör,1981:815)*

Son devrin ünlü neyzenlerinden Mehmet Emin Yazıcı'ya alafranga notayı öğreten Şevket Gavsî'nin (Kaya, 2012: 312), *Peyâm* gazetesinde musiki üzerine yazılmış makaleleri¹ ve bunların yanında şiirleri de vardır (Şahin, 2000: 19). Ailesinde de musikişinâslar olan Gavsî'nin kayın biraderi musiki ve ud hocası Üdî Azmi Bey'dir (Özalp, 1986: 133). Şiirlerinde de geçen pek çok makam adı çalgı ismi ve musiki terimlerinden hareketle onu musikişinas bir şâir olarak adlandırmak doğru olacaktır.

*Çalsun ol mutrib tarablar bezme bahş itsün hemân
Sen dahı şarkı oku turma amân ey dem-şi'âr (G.9-5)*

2. *Gülzâr-ı Şebâb*

Gülzâr-ı Şebâb, Dânişmendzâde Şevket Gavsî'nin yazdığı bir şiir mecmuası olup 1894 yılında İstanbul İstapan Matbaası'nda basılmıştır. 110 sayfalık matbu eserin satır sayıları değişiklik gösterir. Gavsî, eserin takrizler kısmının ardından gelen ifade kısmında eserinin sebeb-i te'lifini şöyle açıklar:

*“İfade
“Gülzâr-ı Şebâb”ım bahâr-ı zükâ güneşiniñ nâme-i feyyâzânesiyle perveriş-yâb-ı
belâgat olmadığımı mu'terifim. Ancağ sevâlar içinde yaşayan bir göñülde, nâzik
nâzik hayâllerle rûhı ihtizâza getirecek derecede huşûle gelen temevvücât-ı nesîm-i*

¹ Makaleleri: “Edebiyyât-ı Mûsikîyye: Musikimiz ve Taksimler”, “Adâb-ı Musiki”, “Peşrevler”, “Beste”, “Osmanlı Musikisi ve Armoni”, “Nota”, “Musiki Savtı ve Musiki Alâtı”, “Musiki Aleti”, “Sultan Selim-i Sâlis”.

hissiyâtın, acı, tatlı giryelerden neş'et iden jâle-i sirişk-i maḥabbetiñ Gülzâr-ı Şebâbda açdırdığı ezhâr-ı eş'âr, müntesibîn-i edebiñ - teşvîk maḥşadıyla -mün'atîf olacaḫ ḫüsn-i nazârına maḫzar olursa -bundan üç sene evvel neşrettigim "Bahâr-ı Hevesim"de dedigim vech ile -bir nümüvv-i tām ve irtikā göstermege günden güne kesb-i isti'dād idebilecegi tabî'idir. "Gülzâr-ı Şebâb"ın ihtivâ eylediği taḫayyülât gül-desteleri, şükûfe-dân-ı şâ'iriyyetiñ elvân-ı bedî'asından in'ikās u intişâr idecek olan bûy-ı raġbete nâ'iliyyetle reng-pezir-i gül-güne-i maḫcûbiyyet olacaġından emîn bulunduġum cihetle erbâb-ı edeb ü 'irfânın enzâr-ı ḫaḫa-baḫşâlarına taḫdîmine cesâret itdim. Ğavsî"

Buna göre şair, hayal ve düşüncüyü birleştirdiği şiirlerini, şiirden anlayan zevk ehlinin beġenisine sunmak istemiş, kalemini günden güne geliştirdiğini belirterek böyle bir hamleye cesaret ettiğini ifade etmiştir. Şâirin Gülzâr-ı Şebâb'ındaki şiirlerinde gerçekten melankolik bir hava hemen etkisini hissettirmektedir. Onun etkilendiği şâirler arasında ilk dikkati çeken isim ise Muallim Nâci'dir.

3. Gavsî'nin Muallim Nâci'ye Nazîreleri

19. yüzyılın son çeyreğinde yaşamış olmasına rağmen Divan edebiyatından kopmayan şâirin şiirlerinde klasik edebiyatın savunucusu olan Muallim Nâci'nin (ö. 1893) tesiri büyüktür. Muallim Nâci'yi ölümüne tarih düşürecek kadar seven Gavsî, Onun fikirlerine itibar etmiş, kendisine içten içe hürmet beslemiştir. Onu mucize sözler söyleyen bir söz üstadı, hikmet sahibi bir şâir, yüce bir edebiyatçı olarak tasavvur ederken, *Gülzâr-ı Şebâb*'da yazmış olduğu iki tarihte O'nun ölümünden duyduğu derin üzüntüyü dile getirmiştir:

*Âh ġâ'ib eyledik bir fâzıl-ı dānāyı âh
Olmadayken müstaẓî-i şems-i 'irfân-ı vaḫan
Çıkdı dilden "dāl"dır târiḫi Ğavsî ḫüznüme
"Ğöçdi 'uḫbāya Mu'allim Nâci-i mu'ciz-süḫan" (1310) (T. 20-1,4)*

Gavsî, Nâci'ye o kadar itibar eder ki Onun şiirlerinden hareketle iki terbî ve iki tahmîs kaleme almıştır. Terbî ve tahmislerini, "kaynak şiirin tespit edilemediği biri hariç- Nâci'nin *Fürûzân* adlı eserindeki şiirlerden hareketle oluşturmuştur. Bunların nazire sayılıp sayılamayacağı hususunda birtakım görüşler vardır. Öyle ki bu nazım şekilleriyle nazire arasında amaç yönünden benzerlik ilgisi vardır. Fatih Köksal'ın, musammatlar üzerine çalışma yapan Halil Erdoğan Cengiz'den naklettiğine göre "tahmîs, terbî, tesdîs ve benzeri nazım şekillerini yazmanın amacı da bir başkasının eserini tamamlamak, onunla bütünleşmek, aynı ustalıkla veya ondan daha üstün daha güzel yazılmış mısralarla eseri zenginleştirmek ve dolayısıyla bu şekilde kendini belirtmektir (Köksal, 2006: 55)". Nazireciliğin de amacı budur. Bu görüşü destekleyen diğer bir isim ise Nihad Sami Banarlı'dır. O, "Bizde bilhassa Ahmed Paşa ile bir çığır halini alan bu tarz nazîrecilik, edebiyatımıza çok sayıda üstün şiirler gazeller,

murabbalar, tahmîs, taştîr, tesdîs ve terkîb-i bendler kazandırmıştır (Banarlı, 1962: 7)” diyerek bu nazım şekilleriyle nazîrenin ilişkilendirilebileceğini belirtir.

Gavsî de bu şiirlerinde, nazire yazılırken genel olarak dikkate alınan vezin, kafiye ve redif birliği, anlam ve hayal benzerliğine bağlı kalmıştır. Muallim Nâci'nin şiirlerine yaptığı iki terbîde de aruzun “fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün” vezni kullanılmakla birlikte, ilk terbî dokuz bent, ikinci terbî ise beş bentten oluşmaktadır. Şâir aşağıdaki manzumesinde, Muallim Nâci'nin *Fürûzân* adlı şiir kitabında “Şeyh-i Ekber Lisânı'ndan” başlığıyla yer verdiği “müstenîr” redifli gazelinı (Muallim Nâci 1303: 8) terbî etmiştir. Şair, 10 beyitlik gazelin sadece 9 beytini terbî etmiş, gazelin 5. beyti olan “Nûr-ı ekber gözlerimden sözlerimden berk urur / 'Âlemeyn olmakda nûr-ı ekberimden müstenîr” beytine yer vermemiştir²:

1

- 1 Öyle bir zevk-i ledün aldım hitâbu'llâhdan
- 2 Öyle bir sırr-ı celî gördüm kitâbu'llâhdan
- 3 Öyle bir feyz-i nazâr buldum ki bâbu'llâhdan
- 4 Çeşm-i hâkk-bînân olur hâk-i derimden müstenîr

2

- 1 Nûr-ı feyzim lutf-h'âhı olmadık hiç var mı bir
- 2 Sâki-i 'irfânıma 'âlem diyor ke'sen edir
- 3 Kâse-i ser şanma fânûs-ı ilâhî şule'dir
- 4 Oldı ser-tâ-ser cihân mağz-ı serimden müstenîr

3

- 1 Bâl-ı şevk-i âgehîyle kim besîm olmağdadır
- 2 Zevk-i ahvâl-i tecellîye harîm olmağdadır
- 3 Âyet-i nûrum ki her kalb-i selîm olmağdadır
- 4 İnşirâh-ı şadr-ı kudsi gevherimden müstenîr

4

- 1 Harf ü satırım nûr-bağş-ı ferr-i imân olmada
- 2 Her şahîfem nüshâ-zîb-i şân-ı insân olmada

² Söz konusu şiirler verilirken, Muallim Nâci'ye ait olan beyitler koyu renkle gösterilmiştir.

3 Bir kitâb-ı âsumâniyim ki her an olmada

4 Şeş cihet âyât-ı pertev-güsterimden müstenîr

5

1 Evc-i tahkîk üzre dil âfâka oldu tâb-zed

2 İtdi haqq-cüyânı rüşen hâl-i bî-pâyân u had

3 Berq-i Rabbânî-senâyım olmasun mı tâ ebed

4 Ehl-i vahdet rahşîş-i vecd-âverimden müstenîr

6

1 Şem‘-i dūzah-tâb-ı sevdāya yanup pervâneveş

2 Rūh-ı tâhir cennet-i didāra oldu bâl-keş

3 Maşser-i ‘aşk itdigim ‘âlemde göflümdür güneş

4 Olmaduğ kim kaldı mihr-i maşserimden müstenîr

7

1 Dil-müzâbım ma‘den-i âteş-nişâr-ı ‘aşk ile

2 Püte-i germ-i ezeldeki şerâr-ı ‘aşk ile

3 Feyzim olmaz münṭafî yansam da nâr-ı ‘aşk ile

4 ‘Ayn-ı ‘illiyî olur hâkisterimden müstenîr

8

1 Pertev-i mihrim taşavvurgâha bir mişbâh olur

2 Resm-i rûhum ‘âkis-i âyîne-i elvâh olur

3 İtse taşvîrim teveccüh ‘âlem-i ervâh olur

4 İn‘ikâs-ı peyker-i cân-perverimden müstenîr

9

1 Âfil olmaz neyyir-i feyzim ki câvîdî-şebât

2 Zerre-i âşarım eyler ‘âleme bahş-ı hayât

3 Bî-zevâl envârı gelsün benden alsun kâ’inât

4 Dilberimden müstenîrim dilberimden müstenîr

Gavsî'nin diğer terbîsi, Nâci'nin *Fürûzân* adlı eserinde yer alan "eylerim" redifli 5 beyitlik bir gazelinedir. Bu terbîde Nâci'nin söyleyişindeki edayı yakalamaya çalışmış, girift manaları dile getirirken Farsça tamlama yapılarına yer vermiştir. 5 bentten oluşan terbî şöyledir:

1

- 1 *Ehl-i hâlim hâlîme 'uşşâkı müştâk eylerim*
- 2 *Şavt-ı zîkr-i cezbe-dârım zîb-i eşvâk eylerim*
- 3 *Nağme-i tevhîdi 'aks-endâz-ı âfâk eylerim*
- 4 *Hakk beni intâk ider ben Hakkı intâk eylerim*

2

- 1 *Pest olur nezdinde nûr şems-i pertev-rîşeniñ*
- 2 *Ferr-i tab'ın seyr kııl bu âsumânî pişeniñ*
- 3 *Mihr-i feyyâz-ı hüdâyım 'âlem-i endişeniñ*
- 4 *Gâh şarkından gehî garbindan işrâk eylerim*

3

- 1 *Söyleyiñ ey merdümân tab'ımda vüs'at yok mıdur*
- 2 *Berq-i efkârım dıraşşandır da kudret yok mıdur*
- 3 *Âteşin sözlerle cevlânımda hikmet yok mıdur*
- 4 *Nerde bir muzlim taşavvur varsa ihrâk eylerim*

4

- 1 *Tuysa bir nebze kelâm-ı hakk-ıfâdem kâ'inât*
- 2 *Tutsa ger maqbûl bir teklîf-i sâdem kâ'inât*
- 3 *Âh bir an olsa münkâd-ı irâdem kâ'inât*
- 4 *Her cihânı'âlem-i 'irfâna ilhâk eylerim*

5

- 1 *Bil benim bî-jeng-i bâl-i râstî-gâyâtımı*
- 2 *Me'âz-ı nûr eyle 'add-i mir'ât-ı mihr-âyâtımı*

3 Hâmeden ifhâma naql itdikce hissiyyâtımı**4 Halkı Nâci âşinâ-yı feyz-i Hallâk eylerim**

Muallim Nâci'ye yazılan yedi bentlik ilk tahmîs, yine aynı vezinle kaleme alınmış olup “gözlerin” redifini taşımaktadır. Kaynak şiir, Nâci'nin *Fürûzân* adlı eserinde yer alan “Ser-bâlîn-i Cânânda” başlıklı 7 beyitlik bir gazeldir (Muallim Nâci 1303: 19-20). Lirik bir havada ve aşk temasıyla oluşturulmuş bu tahmiste Gavsî, Nâci'nin söyleyişini bozmayacak derecede başarılı bir söyleyişe sahiptir:

1

- 1 Sevdigim leb-rîz-i şādî itdi bālî gözleriñ
- 2 Añlatır gönlümce şirîn bir me'âlî gözleriñ
- 3 Çünkü olmuş nûr-ı 'ulviyyetle mālî gözleriñ
- 4 Bir zamandır oldu cāsusu 'l-leyālî gözleriñ
- 5 Düşman-ı h'âb itdi her şāhib-ğayālî gözleriñ

2

- 1 Müstenîr olmağda ey meh-rû bütün bālā vü zir
- 2 Gözlerim gönlüm benim de olmasun mı müstenîr
- 3 Seyr iderken çeşmiñi oldum saña ol dem esîr
- 4 Devr-i çeşmāniñda görmem cezbeden hālî başîr
- 5 Çok görülmez itse meczûb ehl-i hālî gözleriñ

3

- 1 Lâl ider vaşfında hep ehl-i mağālî gözleriñ
- 2 Söylüyor kudsîyyetin kendi o 'ālî gözleriñ
- 3 Pür-şetâret olsun ammâ ol celālî gözleriñ
- 4 Olmasun pek öyle mest-i lāubālî gözleriñ
- 5 Yoksa bî-hüş eyler erbâb-ı kemālî gözleriñ

4

- 1 Dâne-çîn-i vuşlat olmağcün dil-i şebbâz-ı evc

2 *Dām-ı hüsnünde nişār eyler sirişkin mevc mevc*

3 *‘Aşq u hecriñ bāl-i ferdimde var olmuş derd zevc*

4 *Şayd-ı bî-ķaydıñ olur ‘ālî gönüller fevc fevc*

5 *İn ‘itâf itdikce şayyâdu’l-e ‘ālî gözleriñ*

5

1 *İhtisāsātımla āh itmez miyim olmuş yine*

2 *‘Aşkıma āhım güvāh itmez miyim olmuş yine*

3 *H‘ābdan ben intibāh itmez miyim olmuş yine*

4 *Şubħa dek haşr-ı nigāh itmez miyim olmuş yine*

5 *Keşfi müşkil hikmet-i mülî’l-mevālî gözleriñ*

6

1 *Āb-ı nīsān aldı çeşm-i ‘āşık-ı ğamgīniñi*

2 *Eyledim nemnāk zülf-i sünbül-i müşgīniñi*

3 *Şanki tanzīr eylerim feyz-i hayāt-āyīniñi*

4 *Dür ile sāyeñde tezyīn eyledim bālīniñi*

5 *Gözlerimden itdi taķtīr-i le ‘ālî gözleriñ*

7

1 *Çeşm-i efsünkārīniñ meshūrıdır haķ-ı cihān*

2 *Ġamze-āmüzende-i şühāndır ol bî-gümān*

3 *Görmedim ‘aynın gören yok ben gibi ey nev-civān*

4 *İnķitā‘-ı giryeden ümmīdi kessün merdümān*

5 *Çünkü kalmaz fitneden bir laħza hālî gözleriñ*

Beş bentlik ikinci tahmis ise, “hayretde” redifli olup “mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün” vezniyle yazılmıştır. Şiir Nâci’nin *Fürûzân* adlı şiir kitabında yer alan “Kim Hayretde Değil” başlıklı 5 beyitlik bir gazeldir (Muallim Nâci 1303: 17-18):

1

1 *‘Avālim hüş-ı sūzān fikr-i āteş-bār hayretde*

2 Ne sırdır bilmiyor seh̄hāri-i güftār hayretde

3 Bu hāl-i pür-melālimde bütün efkār hayretde

4 Perîşān vaşl-ı hicrānında dil dil-dār hayretde

5 Devā-sāzın bırakmış hālet-i bīmār hayretde

2

1 Bütün gün rüyına yāriñ nazar-endāz-ı im 'ānım

2 Müşerref olduğımdan iltifātıyla şenā-ḥ'ānım

3 Faķať bilmem nedendir gördüğimde girye-efşānım

4 Tecelliden nedir maķşūdı yāriñ ben de hayrānım

5 Tecellî-dîde ser-gerdān tecellîzār hayretde

3

1 İder biñ nāle vü feryād olur vaķtā gönül mehcūr

2 Vişāle nā 'il olduğda daḥi olmaķdadır maķhūr

3 Ne yüzden olsa bi-ārāmdır bāl-i keder-mefūr

4 Niçün maķhūr-ı dest-i ibtilādır bi-ḥaber mağdūr

5 Nedendir ğadre meyli ṭab'ınıñ ğaddār hayretde

4

1 Olur 'ālem bütün gerden-dihi ol zülf-i teşhîriñ

2 Ne ḥācet bendine dīvāneye zencîr-i tedmîriñ

3 Olurken sîneler âmācgāhı ğamze-i tîriñ

4 Niçün bir cāna kıysun tiğ-ı zulmi bir cihān-ġiriñ

5 Cihān hayretde cān hayretde cān-āzār hayretde

5

1 Naşıl 'āķil bu sırrı kendi kendince ḥayāl itsün

2 Ki nāķış-fehmi āyā ol neden aḥz-i kemāl itsün

3 Kālan muṣṭar bu yolda yā kimiñle ḥasbiḥāl itsün

4 İlâhî hikmet-i icâdı kim kimden su‘âl itsün

5 Mü’essir perde-püş-ı kibriyâ âşâr hayretde

Kaynaklar “nazîre”yi, “bir şâirin şiirine başka bir şâir tarafından aynı ölçü, uyak ve redifte yazılmış benzer şiir” olarak tanımlar. Bir şiire nazire yazmaya ise “tanzîr” adı verilir. Klasik şiirimizde nazirecilik çok köklü bir gelenektir. Bu gelenek, genç şâirlerin yetişmeleri, kendilerini ve eserlerini geliştirmeleri için önemli bir faktördür. Klasik şâirlere göre bir şâirin şiirini tanzîr etmek, ona karşı bir saygı duyulduğunu ve onun şiirinin, üslûbunun beğenildiğini anlatmak içindir. Aynı zamanda bazı şâirler tarafından üstat şâirleri taklit ederek kendi şâirliklerini geliştirmek, bazı şâirler tarafından da zemin şiiri geçerek kendi vasıflarının daha üstün olduğunu dile getirmek amacıyla yazılır (Kalpaklı 2006: 135; Dilçin 1986: 109; Kurnaz 2007: 32-45). Şâirin yeteneğine göre bazen nazireler müstakil birer eser olarak da değerlendirilmiştir.

Gavsî’nin Muallim Nâci’nin şiirlerine nazire olmak suretiyle kaleme aldığı iki şiiri vardır. Şâirin Muallim Nâci’ye yazdığı ilk nazîre “mevc mevc” redifli olup altı beyittir. Şiirde “fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün” kalıbı kullanılmıştır. Bu şiirin zemin şiiri yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilememiştir; ancak Gavsî eserinde şiirini Muallim Nâci’nin aynı redifteki gazeline yazdığını zikretmektedir. Söz konusu şiir şöyledir:

1. Sâhil-i dil-cüyü oğşar oldı deryâ mevc mevc

Büse-çîn-i yek-digerdür baħr u ğabrâ mevc mevc

2. Zümürdîn âşâr-ı nîsânı rebî‘ uñ dil-firîb

İhtizâziyla nesîmiñ rüy-ı şahrâ mevc mevc

3. Çıkdı fevc-â-fevc dilberler bütün pîşimde hem

Sâġar-ı ser-şârda olmağda şahbâ mevc mevc

4. Sâki-i gül-çehreye bağdığca dîdem mest olur

Ol zamân işte nazarda zîr ü bâlâ mevc mevc

5. Hâtırât-ı vaşl ile çağdığca câmı bî-ğarâr

Neş ’elendim berğ urup gönümde sevdâ mevc mevc

6. Fikrimiñ rahşânlığın ’arz eyliyor Ğavsî sözüm

Olmada şi’rimde bir feyz-i mücellâ mevc mevc

İkinci nazîre ise “habîr” redifli olup beş beyitten oluşur. Bu nazîre de “fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Gavsî bu naziresinde de kuruluğa düşmemiş, tabiri caizse Nâci’nin sadece şiirini değil canlı söyleyişini de tanzîr etmiştir.

Zemin Şiir

1. *Düşmedim bir yâre fikr-i şu 'le-dârımdan habîr*
Hâke düşmüş gevherim yok igbirarımdan habîr
2. *Nûrdur gönlüm onu âgûşa almış nâr-ı aşk*
Olmayan rûşen-dil olmaz nûr-ı nârımdan habîr
Bî- muhâbâ halka söylenmez hakâyık söyledim
Oldu âlem insilâb-ı ihtiyârımdan habîr
3. *Hâli tasvîr eyledim bin kerre ey âyîne-rû*
Sen de olmazsan kim olsun inkisârımdan habîr
4. *Nûş-dârû bekle bir bî-derdden mesmûm iken*
Olmak istersen azab-ı intizârımdan habîr

Nazîre

1. *Giryezâr-ı bâl ki cism-i nizârımdan habîr*
Oldu sîr-âbî-i çeşm-i çeşmesârımdan habîr
2. *Âh-ı âteş-pâre-i 'aşkıım fûrûzân eyledi*
Oldı berķ-âver felek ol seyl-i nârımdan habîr
3. *Genc-i dil virâne-i gamda nihân olmuş turur*
Bûm-ı hicriñ gayrı yok esrâr-ı kârımdan habîr
4. *Künc-i miñnetde perişân-ğâl-i güncişki-mağâl*
Ėamuş olsaydı sezâ bî-sûd zârımdan habîr
5. *Ėâke yüz tutdum düta kıldıñ beni firķatle âh*
Bâri olsañ ey sitem-pîşe mezârımdan habîr

Sonuç

Bu makalede, Gavsî'nin hayatı ve eserinden hareketle seçilen altı adet şiiri incelenmiştir. Musikişinas bir şâir olan Gavsî'nin şiirleri Muallim Nâci'nin beş adet model/zemin şiiriyle aynı vezin ve kafiyededir. Zemin şiirlerdeki redifler, nazire şiirlerde de kullanılmıştır. Rediflerin ortak olduğu nazirelerde söz, ifade ve mana benzerliği bulunan beyitlerin sayısı fazla olmasına karşın Gavsî özgünlüğünü korumayı başarabilmiştir. Gavsî, Tanzimât

döneminin ünlü siması Muallim Nâci'nin söyleyiş ve edasından epeyce etkilenmiş, bu etkiyi gerek terbî ve tahmîs gerekse gazel nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerinde göstermiştir. Hasılı, Gavsî'nin Muallim Nâci'ye nazîrelerinden hareketle klasik Türk şiirinde nazîre geleneğinin 20. yüzyılda dahi varlığını koruduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- BANARLI, Nihad Sami (1962), **Büyük Nazîreler Mevlîd ve Mevlîd'de Millî Çizgiler**, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Yayını, İstanbul.
- CENGİZ, Halil Erdoğan (1986), " Divan Şiirinde Musammatlar", **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, TDK Yay., Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1997), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., Ankara.
- ERGUNER, Süleyman (2003), **Rauf Yekta Bey**, Kitabevi Yay., İstanbul.
- HAYBER, Abdülkadir, ÖZBAY, Hüseyin (1997), **Muallim Naci'nin Şiirleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1988), **Son Asır Türk Şâirleri**, c. I, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KALPAKLI, Mehmet (2006), **Osmanlı Şiir Akademisi: Nazire**, Türk Edebiyatı Tarihi II, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul.
- KAYA, Bayram Ali (2012), **Tekke Kapısı Yenikapı Mevlevihanesi'nin İnsanları**, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul .
- KÖKSAL M. Fatih (2006), **Sana Benzer Güzel Olmaz - Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yay., Ankara.
- KURNAZ, Cemal ve Halil ÇELTİK (2010), **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, H Yayınları, Ankara.
- MUALLİM NÂCİ (1303), **Fürûzân**, Karabet ve Kasbar Matbaası, İstanbul.
- ŞAHİN, Adem (2002), **Peyam-ı Edebi, İnceleme - Metin Fihrist**, YL tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum .
- ÖZALP, Mehmet Nazmi (1928), **Türk Mûsikîsi Tarihi**, c. II, Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ÜNGÖR, E.Ruhi (1981), **Türk Mûsikîsi Güfteler Antolojisi**, c. I, Eren Yayınları, İstanbul.